

Tarife mai transparente - o soluție în plus pentru securitatea energetică

Autor: Sergiu Tofilat

Martie, 2018

Notă de limitare a responsabilității

Acest document este publicat de Centrul Analitic Independent Expert-Grup cu suportul financiar oferit de Ministerul Afacerilor Externe al Olandei, prin intermediul Ambasadei Olandei la București. Opiniile din acest document aparțin autorului și nu reflectă opinia Expert-Grup.

Cuprins

Cuprins	3
Lista de tabele	3
Sumar executiv	5
Structura tarifelor - pentru ce plătește consumatorul?	6
Sectorul energetic și problemele sistemice	8
Recomandări	10
Despre Expert-Grup	11
CINE SUNTEM	11
PARTENERI ȘI DONATORI	11

Lista de tabele

Tabelul 1. Structura costurilor incluse în tarifele finale pentru energie și gaze	5
---	---

Abrevieri

ANRE	Agencia Națională pentru Reglementare în Energetică
FISM	Fondul de Investiții Sociale din Moldova
USAID	United States Agency for International Development
MDL	Leu moldovenesc
Mld.	Miliard

Introducere

Complexul energetic are componente de monopol natural, în care există o rețea unică pentru livrarea energiei (sau gazelor naturale) către consumatori. Însă în orice monopol există riscul majorării abuzive a tarifelor, ținând cont de poziția dominantă și lipsa concurenței. Pentru a evita asemenea riscuri, statul intervine cu politici de reglementare și stabilește nivelul tarifelor, astfel încât să asigure recuperarea costurilor și obținerea unei marje rezonabile de profit, în funcție de riscul țării.

La fel ca și în țările occidentale, Moldova aplică un mecanism de separare a infrastructurii de serviciile de furnizare, pentru ca toți operatorii să aibă acces egal, nediscriminatoriu la rețele și, astfel, la piață. Teoretic, acesta trebuie să permită concurența pe piața energiei, atât în piața angro (între furnizori și producători), cât și în piața de retail (unde consumatorii finali cumpără de la furnizori). Într-o piață liberă, cum există deja în UE, chiar dacă sunt conectați la un distribuitor anume, asta nu înseamnă că nu îți pot schimba furnizorul, care va avea acces la rețea ca să îți livreze energia sau gazele naturale pentru care am încheiat contract cu el. La fel, furnizorii trebuie să aibă acces la cât mai multe surse de energie prin infrastructura existentă de transport. Există tarife prestabilite distincte pentru infrastructura de transport și tranzit și pentru rețelele de distribuție, care aduc energia sau gazele naturale la consumatorul final, iar tarifele trebuie să nu distorsioneze concurența.

Deși aceste aspecte sunt transpuse în legislația națională, când există un număr limitat de furnizori și de surse de energie, este greu de creat o piață concurențială. Or, în prezent, consumul de gaze naturale depinde integral de o singură sursă, iar 80% din consumul de energie este asigurat din 2 surse: furnizorii din Ucraina și CTE Moldovenească (MGRES) din regiunea transnistreană.

Structura tarifelor – pentru ce plătește consumatorul?

La modul general, factura include costul de procurare a energiei electrice sau gazelor naturale, precum și costurile de livrare a lor către consumatorii finali. La aceste costuri se adaugă și devierile tarifare, acumulate ca diferență între costurile incluse în tariful la consumator și costurile real suportate de operatori cu energia și cu activitatea lor. Consumatorii achită un tarif final, compus din mai multe componente, aprobate de Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE), astfel:

Tabel 1: Structura costurilor incluse în tarifele finale pentru energie și gaze

<i>Componentele tarifului final</i>	<i>Descrierea structurii costurilor</i>
1. Prețul mediu de import al energiei electrice/gazelor naturale	La începutul fiecărui an ANRE stabilește prețul mediu de import în monedă națională (MDL), reieșind din prețul de procurare în valută și cursul mediu de schimb.
1.1. Doar pentru energie electrică: Tariful de producere	Include costul combustibilului, costurile capitale și operaționale, precum și profitul reglementat
2. Tariful pentru serviciul de transport	Include pierderile de energie/gaz în rețelele de transport, cheltuielile de întreținere a rețelelor, inclusiv remunerarea personalului, amortizarea (recuperarea) investițiilor în infrastructura de transport, profitul reglementat. Din tariful de transport se scad veniturile obținute din fluxurile transfrontaliere (tranzit).
3. Tariful pentru serviciul de distribuție	Include pierderile de energie/gaz în rețelele de distribuție, cheltuielile de întreținere a rețelelor, inclusiv remunerarea personalului, amortizarea (recuperarea) investițiilor în infrastructura de distribuție, profitul reglementat.
4. Tariful pentru serviciul de furnizare	Include costurile capitale și operaționale privind facturarea consumatorilor, precum și profitul reglementat, în funcție de volumul energiei /gazelor furnizate consumatorilor.
5. Devierile tarifare	Reprezintă diferența dintre costurile prognozate la calcularea tarifelor și costurile efectiv suportate de operatori în perioada precedentă de reglementare.

Sursa: Metodologiile de calculare a tarifelor pentru energie și gazele naturale, aprobate de ANRE

Potrivit informației publicate de ANRE, aproximativ 50% din tariful final pentru energia electrică reprezintă costul de procurare a energiei, iar în tariful final pentru gazele naturale circa 75% reprezintă costul de procurare al gazelor. Această diferență are la bază câteva motive:

- În tariful pentru gazele naturale nu este inclusă **amortizarea a peste 2/3 din rețelele de gaz** din țară (circa 14,7 mii km de gazoducte), construite începând cu anul 2002 în cadrul Programului național de gazificare¹. Construcția acestor gazoducte a fost finanțată din mijloace financiare colectate de la consumatori, din alocări de la bugetul de stat, precum și din granturi oferite de FISM și USAID. În anul 2004, Guvernul a obligat proprietarii acestor gazoducte să le transmită la deservire tehnică către SA „Moldovagaz” și subdiviziunile sale².
- În tariful pentru energia electrică sunt incluse **devierile tarifare acumulate** în perioada 2012-2015, ca urmare a deprecierei valutei naționale cu aproape 50%, în special din cauza fraudei din sectorul bancar. Astfel, cumpărând energie de import în valută, adică mai scumpă în lei moldovenești, operatorii au acumulat devieri tarifare în sumă totală de 2,2 miliarde lei (circa 1,6% din PIB), iar începând cu 2017 au fost incluse în tarif cu o durată de recuperare de 4 ani³.

La fiecare 5 ani ANRE aprobă metodologiile de calculare a tarifelor și stabilește costurile de bază ale operatorilor de transport, distribuție și furnizare a energiei electrice și gazelor naturale. Aceste costuri sunt actualizate în funcție de numărul de consumatori, lungimea rețelelor de energie/gaze, rata de schimb valutar MDL/USD, indicele prețului de consum, salariul minim pe economie.

Aprobarea tarifelor finale este efectuată anual de ANRE în baza componentelor de cost prevăzute de metodologiile tarifare. Metodologiile tarifare prevăd actualizarea tarifelor și pe parcursul anului, dacă există devieri mai mari de 5% din cheltuielile anuale ale operatorilor de transport și distribuție, sau mai mari de 3% din cheltuielile operatorilor de furnizare.

¹ HG 1643 din 19.12.2002 privind aprobarea Programului național de gazificare a Republicii Moldova

² HG nr. 683 din 18.06.2004 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de transmitere a rețelelor de gaze întreprinderilor de gaze ale S.A. „Moldovagaz” la deservire tehnică

³ Hotărârea ANRE nr. 201 din 15.07.2016

Sectorul energetic și problemele sistemice

Chiar și la peste 25 ani de la declararea independenței Moldovei, sectorul energetic se confruntă cu o serie de probleme sistemice, care rămân nesoluționate. În continuare, cele mai importante aspecte:

- **Surse limitate de energie/gaz.** La capitolul aprovizionării cu gaze naturale, Moldova depinde de o singură sursă – concernul rus SAD „Gazprom”. Mai mult de 80% de energie electrică este procurată din 2 surse: Ucraina și regiunea transnistreană. Odată cu declanșarea conflictului armat din regiunea Donbass, unica sursă externă de energie în anii 2015-2016 era CTE Moldovenească (MGRES), situată pe teritoriul necontrolat din stânga Nistrului. Din cauza faptului că regiunea transnistreană nu achită consumul de gaze naturale, utilizate inclusiv la producerea energiei, procurarea energiei electrice de la CTE Moldovenească contribuie direct la acumularea datoriei pentru gazele naturale față de „Gazprom”. Astfel, sursele limitate de energie și gaze împiedică crearea unei piețe energetice cu adevărat concurențiale.
- **Lipsa legislației privind procedurile de achiziție a energiei.** În condițiile în care principalul jucător de pe piața energiei electrice (MGRES) nu achită combustibilul din care este produsă energia electrică, nici un furnizor de energie din regiune nu va putea concura cu acesta: pur și simplu, MGRES își poate reduce tariful până aproape de costurile de procesare, un avantaj de care nu se bucură nici unul dintre posibili concurenți. Actualmente, cadrul legal nu prevede condiții clare de desfășurare a tenderelor de achiziție a energiei electrice. Unicul act normativ este ordinul nr. 04 din 5 ianuarie 2017, aprobat de Ministerul Economiei și Infrastructurii (MEI)⁴, care are însă prevederi flexibile și căruia îi lipsește caracterul obligatoriu al unei legi. Selectarea furnizorului rămâne la discreția MEI și a ÎS „Energocom”, subordonată acestuia. Lipsa reglementărilor pe achiziție a condus la derularea mai multor scheme ilegale de procurare a energiei prin firme intermediare cu conexiuni în zonele offshore⁵. Chiar dacă actualmente achizițiile de energie electrică și gaze naturale se pot face doar din sursele menționate, în condiții de concurență limitată, lipsa unor reguli clare de concurență corectă împiedică și dezvoltarea proiectelor de interconectare, care ar diversifica sursele de gaze și energie electrică, precum și

⁴ Ordinul MEI nr. 04 din 05.01.2017 cu privire la aprobarea instrucțiunii privind achiziționarea anuală a energiei electrice;

URL:

http://mec.gov.md/sites/default/files/document/attachments/achizitii_anuale_energie_electrica_ordin.pdf

⁵ „Povestea intermediarilor din sectorul energetic moldovenesc”, mold-street, iulie 2015

URL: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=3928>

eventualele investiții noi în capacități de producție de energie electrică pe teritoriul Moldovei. Altfel spus, chiar dacă piața nu poate fi concurențială azi, ea ar putea deveni mâine, însă doar dacă se pun la punct încă de acum reguli corecte de piață.

- **Stabilirea netransparentă a tarifelor.** În procesul de consultări publice, ANRE nu prezintă structura detaliată a costurilor incluse în tarife, îndeosebi în partea ce ține de cheltuielile pentru serviciile de transport și distribuție. Acest fapt creează incertitudini privind justificarea costurilor și corectitudinea stabilirii tarifelor plătite de consumatorii finali.

Recomandări

Pentru crearea unei piețe concurențiale și stabilirea tarifelor în mod transparent, este necesar de întreprins următoarele măsuri:

- **Diversificarea surselor de energie/gaz.** Dezvoltarea proiectelor de interconexiune la infrastructura de energie electrică și gaze naturale din România va permite RM să importe resurse energetice din Vest, contribuind astfel la consolidarea securității energetice a țării;
- **Renunțarea la contractele de livrare a gazelor în regiunea transnistreană.** Acumularea datoriei pentru gazele livrate în stânga Nistrului reprezintă un pericol pentru securitatea energetică a statului, deoarece datoria poate fi folosită ca „pârghie politică” pentru autoritățile Federației Ruse în raport cu Moldova. Acest risc a fost evidențiat și de reprezentantul SIS în cadrul ședinței Comisiei parlamentare de securitate din iulie 2015⁶;
- **Implementarea regulilor transparente de procurare a energiei/gazelor.** Este necesară aprobarea regulilor egale pentru toți participanții în vederea creării unei piețe competitive. În acest sens trebuie revăzute politicile în raport cu întreprinderile energofage din regiunea transnistreană;
- **Consolidarea independenței reglementatorului.** Transparența costurilor incluse în tarife și crearea unei piețe concurențiale nu pot fi realizate dacă ANRE nu va deveni o instituție cu adevărat independentă de influența factorilor politici. Aceștia ar putea fi, de pildă, interesați de profitabilitatea companiilor unde statul este acționar, cum ar fi Energocom sau Moldovagaz, mai curând decât de buzunarul consumatorilor sau, dimpotrivă, ar putea pune presiuni pentru prețuri sub costuri la energie în perioade electorale, pierderile fiind acoperite mai târziu tot de cetățean. Deși în septembrie 2017 a fost aprobată o nouă lege-cadru care întărește independența financiară a ANRE, procedura de numire a membrilor Consiliului de administrație al ANRE rămâne una netransparentă, ceea ce poate submina independența instituției, precum și încrederea cetățenilor și a mediului de afaceri în reglementator.

⁶ Ședința Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică privind asigurarea securității energetice a RM din 01.07.2015. URL: <http://realitatealive.md/live-edin-a-comisiei-securitate-nationala-aparare-si-ordine-publica-privind-asigurarea-securitatii-energetice-a-rm---23192.html>

Despre Expert-Grup

CINE SUNTEM

Expert-Grup este un centru analitic (eng: think-tank), specializat în cercetări economice și de politici publice. Fiind o organizație independentă, Expert-Grup este o reflecție a idealurilor împărtășite de tinerii intelectuali din Republica Moldova, care au creat instituția cu scopul de a contribui la dezvoltarea țării. Ne poziționăm ca un centru analitic neutru din punct de vedere politic și ideologic și nu reprezentăm interese economice, corporative sau politice. Expert-Grup a fost fondat în 1998, începându-și activitatea de cercetare în 2006.

Misiunea organizației este de a promova interesul public și a elabora soluții eficiente și inovatoare pentru dezvoltarea Republica Moldova.

ACTIVITĂȚILE NOASTRE

Activitățile noastre de bază sunt analiza și previziunile economice, precum și cercetările și consultanța în domeniul politicilor publice. Noi oferim o gamă diversificată de produse și servicii analitice, ajutându-i pe beneficiarii noștri să ia decizii care să susțină traiectoria de dezvoltare a Moldovei. Competența noastră esențială constă în aptitudinea de a oferi cercetări și consultanță profesionistă, obiectivă și de înaltă calitate în următoarele domenii:

- Climat investițional;
- Analize și previziuni macroeconomice;
- Stabilitate financiară;
- Sector bancar;
- Economie politică;
- Finanțe publice;
- Dezvoltarea umană și eradicarea sărăciei;
- Piața muncii și comportamentul consumatorilor;
- Comerțul extern;
- Piețele financiare;
- Economia integrării europene;
- Analiza economică la nivel de sector;
- Dezvoltarea economică regională și locală;
- Energia și economia mediului.

PARTENERI ȘI DONATORI

În perioada anilor 2006–2016 Expert-Grup a implementat mai mult de 100 proiecte de consultanță, cercetare și advocacy în diferite domenii legate de dezvoltare economică și politici publice. Mai mult de 100 experți afiliați și neafiliați instituției, atât din Moldova, cât și din alte țări, au fost implicați în aceste proiecte. Am lucrat cu asemenea instituții internaționale ca Banca Mondială, Fundația Soros-Moldova, Fundația Est-Europeană, Fundația Konrad Adenauer, Balkan Trust for Democracy, Black Sea Trust, Fundația Friedrich Ebert, PNUD Moldova, UNICEF, Comisia Europeană, Consiliul Europei, Fundația pentru o Societate Deschisă, Agenția Elvețiană pentru Cooperare Internațională, Departamentul Marii Britanii pentru Dezvoltare Internațională, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Începând cu anul 2008, Expert-Grup este membru al Asociației de Politici pentru o Societate Deschisă – o rețea internațională ce întrunește 56 de centre analitice din țări din toată Europa.